

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.35>

ПОГЛЯД EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA W KWESTII JEZYKOWEJ PRZY PROWADZENIU POSTĘPOWANIA

Vasyl Slipeniuk

*adwokat, aspirant Katedry Prawa Konstytucyjnego i Sprawiedliwości
Odeskiego Narodowego Uniwersytetu imienia I.I. Miecznikowa
(Odessa, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0003-1879-5596

e-mail: v.slipeniuk@gmail.com

Adnotacja. W artykule naukowym autor zbadał Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności pod kątem nadania w nich prawa osoby do używania w postępowaniu sądowym języka ojczystego lub języka, który osoba rozumie, jako składnik prawa do sprawiedliwego procesu. Na podstawie norm konwencyjnych i interpretacji orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka podkreślono subiektywne i obiektywne zrozumienie powyższego prawa oraz przeanalizowano cechy jego praktycznej realizacji. Podkreślono potrzebę umocowania prawa osoby do używania języka ojczystego w postępowaniu sądowym lub języka, który dana osoba rozumie, na poziomie krajowym, a także podkreślono znaczenie jego realizacji dla uczciwości procesu sądowego i dalszego przestrzegania innych praw i podstawowych wolności osoby.

Słowa kluczowe. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, prawa człowieka, podstawowe wolności, postępowanie sądowe, sprawiedliwy sąd, język ojczysty, język, który osoba rozumie.

VIEW OF EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS ON A LANGUAGE QUESTION IN JUDICIAL PROCEEDINGS

Vasyl Slipeniuk

Attorney at Law,

*Postgraduate Student at the Department of Constitutional Law and Justice
Odesa I.I. Mechnikov National University (Odesa, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0003-1879-5596

e-mail: v.slipeniuk@gmail.com

Abstract. In the scientific article the author examined European Convention of Human Rights regarding the presence in it a person's right to use a mother tongue or language, that person understands, in judicial proceedings, as an integral part of the right to a fair trial. Taking into the consideration conventional norms and interpretation of the decisions of the European Court of Human Rights, the subjective and objective understanding of the right mentioned above were highlighted and the peculiarities of its practical implementation were analyzed. The necessity to consolidate on the national level a person's right to use in judicial proceedings native language or language, that person understands, was emphasized, and the importance of its implementation for fair trial and further respect for other human rights and fundamental freedoms was underlined.

Key words: European Convention on Human Rights, human rights, fundamental freedoms, judicial proceedings, fair trial, mother tongue, language, that person understands.

ПОГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА МОВНЕ ПИТАННЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СУДОЧИНСТВА

Василь Сліпенюк

адвокат,

*аспірант кафедри конституційного права та правосуддя
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (Одеса, Україна)*

ORCID ID: 0000-0003-1879-5596

e-mail: v.slipeniuk@gmail.com

Анотація. У науковій статті автор дослідив Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод на предмет закріплення в ній права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, як складового елементу права на справедливий суд. На підставі конвенційних норм і тлумачення рішень Європейського суду з прав людини виділено суб'єктивне й об'єктивне розуміння вищевказаного права та проаналізовано особливості його практичної реалізації. Наголошено на необхідності закріплення права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, на національному рівні, а також підкреслено важливість

його реалізації для справедливості судового процесу й подальшого дотримання інших прав та основоположних свобод людини.

Ключові слова: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, права людини, основоположні свободи, судочинство, справедливий суд, рідна мова, мова, яку особа розуміє.

Вступ. Протягом усієї історії розвитку людства простежується еволюція підходів до сутнісного розуміння прав людини. Переломним етапом цього процесу стали світові війни, які зумовили та продемонстрували гостру необхідність захисту прав та основоположних свобод кожної особи. Завершення Другої Світової війни активізувало роботу міжнародної спільноти: з'явилося чимало організацій, метою яких було не лише утвердження миру, верховенства права й загальна гармонізація світової політики в окремих сферах, а й захист прав людини. Однією з найперших міжнародних організацій, діяльність якої спрямовувалася на усунення серйозних порушень прав людини, їх нормативне закріплення та забезпечення реального дотримання, стала Рада Європи. Під егідою зазначеної організації 1950 року прийнято Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), яка є фундаментальним актом міжнародного регулювання у сфері прав і свобод людини.

Конвенція визначила низку прав людини в різних сферах і вказала на можливість їх захисту шляхом звернення до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Окрім того, вагоме значення для забезпечення прав та основоположних свобод людини має конвенційне закріплення права на справедливий суд. У сутності останнього виокремлюється низка прав учасників і вимог щодо належної організації судочинства загалом. Складовим елементом конвенційного визначення права на справедливий суд є й право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Проблематика права на справедливий суд є досить розробленою серед науковців. Відносно нещодавно її порушували такі фахівці, як Н.М. Грень, У.З. Коруц, Х.Б. Романів, Т.В. Степанова, Е.Л. Трегубов, Н.В. Шелевер та ін. Однак у наявних дослідженнях відсутня комплексна розробка такого елементу права на справедливий суд, як право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє. Указане зумовлює мету статті – розкриття сутності конвенційного визначення права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, як елементу права на справедливий суд.

Основна частина. Реалізація цієї мети передбачає послідовне вирішення таких завдань, як узагальнення конвенційних положень про право на справедливий суд і виділення й подальше окреслення сутності права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє. З урахуванням теми статті, її мети та завдань використані такі методи й принципи наукового пізнання: діалектичний метод дав змогу виокремити сутність і протиріччя права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, як елементу права на справедливий суд; системний метод використано для встановлення складових елементів права на справедливий суд і визначення місця в його структурі права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє; метод абстрагування застосовано для встановлення специфіки, притаманної праву особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, відокремленої від права на справедливий суд; метод узагальнення використано для синтезування наукових і нормативних положень про право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, а також формулювання проміжних і загальних висновків; спеціально-юридичний метод при написанні статті дав змогу розкрити права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, надати юридичну оцінку якості закріплення вищевказаного права в Конвенції та проаналізувати ефективність його реалізації.

Матеріали представленого дослідження містять науково-теоретичну базу, яка складається з наукових праць учених у сфері захисту прав людини, нормативну основу, що базується на положеннях Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, та емпіричну основу, яку становить практика ЄСПЛ.

Глибинні демократичні перетворення середини двадцятого століття, які відбулися на європейському континенті, стали передумовою для створення міжнародного документа світового значення. 4 листопада 1950 року відкрито до підписання Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод – міжнародний договір, який є основою для правового регулювання в галузі прав і свобод людини, її законних інтересів і потреб на міжнародному рівні.

Положення Конвенції поширюються на всі сфери життя суспільства та пронизують його. Окреслений міжнародний документ є простою, гнучкою угодою, яка визначає загальні людські права й може бути адаптована з часом залежно від змін у потребах суспільства. Підписання та ратифікація положень Конвенції покладає на державу-сторону зобов'язання щодо захисту від порушення й обмеження закріплених прав та основоположних свобод людини, у тому числі й безпосередньо з боку держави. Указане є надзвичайно важливим для підвищення стандартів захисту прав людини та рівня обізнаності не лише в країнах-членах Ради Європи, а й за її межами.

Являючи собою регіональний акт прямої дії, Конвенція домінує над звичайними правовими нормами кожної держави-сторони, однак не повинна суперечити нормам конституційного характеру. Як справедливо із цього приводу зазначає С.Ф. Афанасьєв, «при виникненні колізії міжнародних і конституційних норм, що встановлюють правила цивільного чи кримінального судочинства, останні підлягають першочерговому застосуванню судами при розгляді й вирішенні справ відповідних категорій» (Афанасьєв, 2010: 27). З огляду на те що положення Конвенції не всеосяжні та можуть не дотримуватися в силу різних причин, зокрема й протиріч із національним конституційним законодавством, цим міжнародним документом передбачається

діяльність ЄСПЛ. Ще одним положенням Конвенції, яке спрямоване на забезпечення захисту прав та основоположних свобод людини в межах окремої держави, є визнання й закріплення права на справедливий суд.

Право на справедливий суд складається з багатьох елементів, які формують єдину комплексну структуру, тому ототожнення вказаного права лише зі справедливою процедурою є помилковим. Зміст права на справедливий суд розкривається в ст. 6 Конвенції та доповнюється низкою інших міжнародних стандартів. У розумінні вищевказаної норми це право охоплює не лише інституційні та організаційні аспекти, а й особливості провадження деяких судових процедур. Загалом Конвенція як елемент права на справедливий суд визначила публічність розгляду справи, розумні строки розгляду, незалежність і неупередженість суду, право на доступ до суду, презумпцію невинуватості, процедурні гарантії рівності учасників судочинства та право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Із цього приводу погоджуємося з позицією Х.Б. Романів і вважаємо за доцільне право на справедливий суд розглядати «у суб'єктивному (як особисте немайнове право, що забезпечує й можливість звернення до суду за захистом порушених, невизнаних, оспорюваних прав, і безпосередньо сам захист такого права незалежним і безстороннім судом) і в об'єктивному (як об'єктивно виражену систему гарантій, що забезпечують реалізацію такого суб'єктивного права особи розумінні) (Романів, 2018: 132).

З огляду на те що право на справедливий суд є базисом інституційної й організаційної діяльності суду та процедури вирішення ним юридично значущих справ, останнє здобуло універсальний характер і підвищує ефективність захисту інших прав та основоположних свобод особи. Однак дієвість останнього потребує належного закріплення в національному законодавстві й ефективного контролю за його здійсненням. Не менш важливою умовою всебічної та повної реалізації права на справедливий суд є дотримання всіх його складових елементів. З огляду на анонсовану проблематику публікації, видається доцільним більш детально зосередити увагу на такому елементі права на справедливий суд, як право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Пунктами «а» та «е» частини 3 статті 6 Конвенції закріплено, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього, а в разі, якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, одержувати безоплатну допомогу перекладача. Саме ці положення є основою для виділення права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє.

Відмітимо, що Конвенція не випадково закріпила цей елемент права на справедливий суд. Європейський континент, попри відносно незначні розміри, завжди був домом для багатьох націй і народів. Загальноглобалізаційні та внутрішньоінтеграційні процеси після світових війн лише посилили цю роль. Нині територія Європейського Союзу (далі – ЄС) не має внутрішніх обмежень на перетин кордонів, тому громадяни/піддані держав-членів, туристи й інші особи мають змогу вільно пересуватися по ній, не піддаючись кожного разу прикордонному контролю. Окрім того, багатонаціональний склад Європи постійно поповнюється за рахунок біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, що змінюють регіон проживання задля забезпечення власної безпеки.

Перебуваючи на території європейських держав, указані особи вступають у різні правовідносини, що все частіше призводить до провадження судочинства за участю іноземців. Останні, відповідно до загальноприйнятої практики, користуються всіма правами й обов'язками нарівні з «національним» учасником. Однак, з огляду на те що переважно судочинство здійснюється державною мовою, іноземець у разі неволодіння такою мовою опиняється в нерівному становищі та не може повною мірою реалізувати свої процесуальні права й обов'язки. Особливо гострим це питання є при провадженні кримінального судочинства, адже особа може не розуміти суті висунутих звинувачень і не матиме змоги захищати свою правову позицію. Саме з указаних міркувань Конвенцією як елемент права на справедливий суд закріплено право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє.

Як і право на справедливий суд, право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, має суб'єктивне й об'єктивне розуміння. Суб'єктивне розуміння вищевказаного права є подібним до суб'єктивного розуміння права на справедливий суд і зводиться до особистого немайнового права особи вимагати негайне та детальне інформування зрозумілою для неї мовою про характер і причини висунутого проти неї обвинувачення, а також надання безоплатної допомоги перекладача в разі нерозуміння або неможливості використання мови провадження судочинства.

Реалізація права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, неможлива й без системи його гарантій, які становлять об'єктивне розуміння вказаного права. Конвенція чітко не визначає таку систему, однак аналіз статті 6 Конвенції дає змогу виділити обов'язок держави надати особі, яка не розуміє або не може відтворювати мову провадження судочинства, безкоштовну допомогу перекладача. На національному рівні система таких гарантій може доповнюватися закріпленням можливості використання при провадженні судочинства рідної мови або мови, яку особа розуміє, установленням вимог до судових перекладачів, кримінальної відповідальності для перекладача за завідомо неправильний переклад, відмову в здійсненні перекладу тощо.

Відмітимо, що Конвенція не деталізує особливості реалізації цього права. Останні, як правило, визначаються в національних нормативно-правових актах, які регулюють процес відправлення правосуддя. Разом із тим такі положення не мають суперечити загальному розумінню чи будь-яким чином обмежувати його. Однак протиріччя в національних практиках усе ж існують і досі.

Для вироблення єдиної позиції ЄСПЛ, вирішуючи питання про належність застосування національними правоохоронними та судовими органами пунктів «а» та «е» частини 3 статті 6 Конвенції, надає тлумачення щодо особливостей реалізації як суб'єктивного, так й об'єктивного аспекту права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Зокрема, протягом тривалого часу судові органи окремих держав займали відмінні позиції щодо критеріїв необхідності залучення перекладача, обсягу та якості перекладу, контролю держави за реалізацією досліджуваного права тощо. Більше того, практика ЄСПЛ має достатню кількість рішень, що містять різні правові позиції щодо досліджуваного питання. Залежно від розвитку демократичних процесів і зміни праворозуміння об'єктивної реальності ЄСПЛ поступово сформував однозначне тлумачення проблемних питань і виклав їх у знакових рішеннях.

У рішеннях по справах «К. проти Франції» (K. v. France), «Бідо проти Франції» (Bideault v. France), «Візгірда проти Словенії» (Vizgirda v. Slovenia), «Камасінський проти Австрії» (Kamasinski v. Austria), «Кускани проти Сполученого Королівства» (Cuscani v. the United Kingdom), «Людіке, Белкасем і Коч проти Німеччини» (Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany), «Хусейн проти Італії» (Husain v. Italy), «Ермі проти Італії» (Hermi v. Italy) тощо ЄСПЛ надав тлумачення щодо суб'єктивного аспекту права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє. Так, визначено, що це право не може бути застосовано, якщо особа достатньою мірою розуміє мову здійснення судочинства (тобто має можливість повноцінно розуміти сутність справи й активно брати в ній участь), але бажає використовувати в судовому процесі іншу мову, навіть якщо остання є рідною мовою чи мовою національної меншини.

Важливим аспектом використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, саме як суб'єктивного права, а не обов'язку є те, що особа самостійно вирішує питання про необхідність використання послуг перекладу. Рішення про призначення/відмову від призначення перекладача не може бути прийняте судом, уповноваженою особою правоохоронного органу чи захисником. Однак при цьому суддя зобов'язаний упевнитися, що відсутність перекладача не перешкоджатиме повноцінній участі особи в судовому процесі, адже саме суд є основним гарантом справедливості провадження.

Також відмітимо, що відмова від призначення перекладача на окремому етапі здійснення судочинства не означає анулювання можливості використання його допомоги надалі. Протягом усього судового процесу за особою зберігається право подати клопотання про залучення перекладача, при цьому процесуальні дії, проведені без нього за ініціативою такого учасника, не можуть бути підставою для визнання порушення права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, зміни чи скасування судового рішення.

Варто зазначити, що право на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, не може вважатися реалізованим, якщо представник особи володіє мовою провадження судочинства. Попри те що це право більшою мірою спрямовано на забезпечення мовного зв'язку відповідного учасника справи та суду, неможливість спілкування такої особи з представником може сприйматися як обмеження права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, і порушення пунктів «с» та «е» частини 3 статті 6 Конвенції. Указане зумовлене необхідністю особи обговорювати й повідомляти представнику власну позицію щодо окремих питань і процесуальних дій, загальної позиції захисту.

Разом із тим надання особі лінгвістичної допомоги лише в усній формі за умови її достатності для розуміння сутності справи, подальшого захисту та можливості викладення власної версії є належною реалізацією права на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Указане поширюється не тільки на усні заяви, зроблені в ході судового процесу, а й на документи, а також здійснення досудового провадження. Цей висновок обґрунтовується тим, що норми статті 6 Конвенції не містять згадки про необхідність надання учаснику, який не володіє мовою судочинства, письмового перекладу будь-яких офіційних документів.

Натомість у рішеннях по справах «Феделе проти Німеччини» (Fedele v. Germany), «Людіке, Белкасем і Коч проти Німеччини» (Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany), «Протопапа проти Туреччини» (Protorapa v. Turkey), «Байтар проти Туреччини» (Baytar v. Turkey) тощо ЄСПЛ роз'яснив особливості виконання обов'язку держави надати особі, яка не розуміє або не може відтворювати мову провадження судочинства, безкоштовну допомогу перекладача, який формує об'єктивне розуміння досліджуваного права. Так, указується, що виконання вищенаведеного обов'язку потребує встановлення достатності рівня володіння особою мовою судочинства. Задля цього остання має бути детально опитана відповідною уповноваженою особою про місце народження, проживання та праці, освіти, родинні зв'язки, які б дали змогу усвідомити рівень володіння відповідною мовою. За наявності інформації про недостатність розуміння мови провадження компетентними органами держави має бути роз'яснено право на допомогу перекладача рідною мовою такої особи. Також окремо важливо відзначити, що встановлення факту базового рівня володіння мовою судочинства або третьої мови, переклад якою є легкодоступним, не забороняє використовувати перекладача з мови, яку особа розуміє достатньо добре, задля повноцінного розуміння сутності справи та активної участі в ній.

Конвенція не визначає критеріїв щодо перекладачів і не встановлює обов'язку для держав-сторін щодо попередньої перевірки професійності та якості надання послуг перекладу. Указане доволі часто закріплюється в національних актах, що регламентують процес відправлення правосуддя. Попри це, задля реальності й ефективності реалізації права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вона розуміє, компетентні органи зобов'язані контролювати належну якість перекладу.

Важливою гарантією реалізації права особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, є конвенційне закріплення обов'язку держави надати безкоштовну допомогу перекладача. Останній призначається для недопущення обмежень використання вказаного права з огляду на матеріальне становище учасника судового процесу, який не розуміє мову провадження. Разом з тим варто відмітити, що вищенаведений обов'язок не залежить від фінансового стану особи, яка потребує допомоги перекладача: ці послуги належать до системи можливостей, які повинна мати кожна держава задля забезпечення провадження судочинства. Надалі забороняється стягувати з особи плату за витрати на переклад. Винятком є лише неявка особи без поважних причин у судове засідання, для участі в якому залучено перекладача.

Повна або часткова неможливість належним чином реалізувати право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє, через причини об'єктивного чи суб'єктивного характеру є суттєвим обмеженням права на справедливий суд і може негативно вплинути на інші права й основоположні права людини.

Надання послуг перекладу особі, яка не розуміє мову провадження судочинства, є так само необхідним, як і надання правової допомоги захисника. Відсутність перекладу рідною мовою або мовою, яку особа розуміє, не дає змоги особі розуміти сутність справи, викладати власну позицію та здійснювати захист власних прав та інтересів. Можливість користування під час провадження судового процесу рідною мовою або мовою, яку вона розуміє, є першоосновою для реалізації інших прав, що передбачені національним процесуальним законодавством, і сприяє дотриманню основних засад здійснення судочинства. Окрім того, у такому випадку виключається можливість дискримінації учасників судового розгляду за мовною ознакою.

Разом із тим, як уже зазначалося, незалучення перекладача для особи, яка не розуміє мови судочинства, не лише із самого початку підриває справедливість судового розгляду як такого, а й стає причиною для обмеження чи порушення інших прав та основоположних свобод людини: права на життя, здоров'я, свободи та особистої недоторканності, заборони дискримінації тощо. Дійсно, відсутність чи неналежність перекладу не дає змогу особі розуміти суть справи та здійснювати захист, у результаті цього можуть бути не враховані важливі обставини справи та, як наслідок, може бути прийняте повністю чи частково несправедливе рішення, що й надалі може негативно вплинути на життя та здоров'я людини, інші права й основоположні свободи.

Наприклад, під час Європейської міграційної кризи 2015 року були повідомлення про проведення судових процесів у різних державах щодо перевірки правових підстав напливу біженців із Близького Сходу та навантаження на судову систему з огляду на можливість залучення кваліфікованих перекладачів у достатній кількості. Указане, наприклад, могло певним чином обмежувати право біженців на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку вони розуміють, і позбавити можливості користуватися іншими процесуальними правами й обов'язками.

Висновки. Отже, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод серед складових елементів права на справедливий суд визначила право особи на використання в судочинстві рідної мови або мови, яку особа розуміє. Указане право не має широкого конвенційного роз'яснення, натомість аналіз рішень ЄСПЛ щодо тлумачення можливих порушень статті 6 Конвенції дають змогу виділити його суб'єктивне та об'єктивне розуміння. Останні мають бути закріплені в національних нормативно-правових актах, які визначають особливості провадження різних видів судочинства й належним чином виконуватися на практиці.

Список використаних джерел:

1. Афанасьев С.Ф. Право на справедливое судебное разбирательство: теоретико-практическое исследование влияния Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод на российское гражданское судопроизводство : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.15. Саратов, 2010. 66 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 (дата звернення: 14.01.2021).
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Байтар проти Туреччини» від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147468> (дата звернення: 14.01.2021).
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Бідо проти Франції» від 1 жовтня 1986 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-76848%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-76848%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Візгірда проти Словенії» від 28 серпня 2018 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-185306%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-185306%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Гусейн проти Італії» від 24 лютого 2005 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-71267%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-71267%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Ермі проти Італії» від 10 жовтня 2006 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-77543%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-77543%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
8. Рішення ЄСПЛ у справі «К. проти Франції» від 07 грудня 1983 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-74176%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-74176%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
9. Рішення ЄСПЛ у справі «Камазінські проти Австрії» від 19 грудня 1989 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:\[%22001-57614%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#%22itemid%22:[%22001-57614%22]) (дата звернення: 14.01.2021).
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Кускані проти Сполученого Королівства» від 24 вересня 2002 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-60643%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-60643%22]) (дата звернення: 14.01.2021).

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Людіке, Белкасем і Коч проти ФРН» від 28 листопада 1978 року. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461416/2461416.htm> (дата звернення: 14.01.2021).
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Протопапа проти Туреччини» від 24 лютого 2009 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-91499%22%5D%7D> (дата звернення: 14.01.2021).
13. Рішення ЄСПЛ у справі «Учак проти Сполученого Королівства» від 24 січня 2002 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-22168%22%5D%7D> (дата звернення: 14.01.2021).
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Феделе проти Німеччини» від 9 грудня 1987 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-376> (дата звернення: 14.01.2021).
15. Романів Х.Б. Забезпечення права на справедливий суд: міжнародне закріплення та вітчизняні здобутки. *Інформація і право*. 2018. № 3 (26). С. 131–136.

References:

1. Afanasyev S.F. (2010). Pravo na spravedyvoe sudebnoe razbyratelstvo: teoretyko-praktycheskoe yssledovanye vlyaniya Evropeiskoi Konventsyy o zashchyte prav cheloveka y osnovnikh svobod na rossiyskoe hrazhdanskoe sudoproizvodstvo [The Right to a Fair Trial: A Theoretical and Practical Study of the Impact of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms on Russian Civil Procedure]: avtoref. dys. d. yu. n.; spetsyalnost 12.00.15. Saratov. 66 p.
2. The European Convention on Human Rights (1950, November, 04) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004.
3. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Baytar v. Turkey» (2014, October, 14). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-147468>.
4. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Bideault v. France» (1986, October, 01). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-76848%22%5D%7D>.
5. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Vizgirda v. Slovenia» (2018, August, 28). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-185306%22%5D%7D>.
6. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Husain v. Italy» (2005, February, 24). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-71267%22%5D%7D>.
7. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Hermi v. Italy» (2006, October, 10). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-77543%22%5D%7D>.
8. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «K. v. France» (1983, December, 07). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-74176%22%5D%7D>.
9. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Kamasinski v. Austria» (1989, December, 19). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57614%22%5D%7D>.
10. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Cuscani v. the United Kingdom» (2002, September, 24). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60643%22%5D%7D>.
11. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Luedicke, Belkacem and Koc» (1978, November, 28). URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461416/2461416.htm>.
12. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Protopapa v. Turkey» (2009, February, 24). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-91499%22%5D%7D>.
13. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Ucak v. the United Kingdom» (2002, January, 24). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-22168%22%5D%7D>.
14. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of «Fedele v. Germany» (1987, December, 09). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-376>.
15. Romaniv Kh.B. (2018) Zabezpechennia prava na spravedyvyi sud: mizhnarodne zakriplennia ta vitchyzniani zdobutky [The protection of the right to a fair trial: international security and protection]. *Informatsiia i pravo*. № 3 (26). pp 131–136.